

HZ. MUHAMMED SONRASI İLK SİYASİ KRİZİN TEOLOJİK YANSIMALARI*

- The First Political Crisis _ How the Political Crisis after Muhammed's Deatah was
Reflected by Muslim Theologians –

Prof. Dr. Ahmet AKBULUT
Ankara Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Abstract: *The most confusing problematics of current Muslim world lie between religion and politics. So it is of great importance for us to go bact to the early period of this problem and evaluate it within the conditions it aroused. It goes without saying that the problem arose from the fact that early Muslim scholars considered all the political hot debates as religious ones and they put them to the core of Islamic belief. The later religious discussions took the colour of these hot debates and the relationship between religion and politics interwoven. And its very well knowed that a hord of problems dominating Muslim world today with regard to the relationship between these two realms take their starting point from a political crisis that broke out after the death of the Prophet. This paper deals with this crisis and its theological reflections on later theological thinking.*

Key Words: *Religion and Politics, early political debates, impact of politics on theological thinking.*

Bugün Müslüman dünyanın teolojik anlamda en önemli sorunu, din-siyaset ilişkisi konusunda bulunmaktadır. Bu ilişkinin başlangıç noktasına gidip, sistematik olarak yeniden değerlendirmek yararlı olacaktır.

Miladi VII. yüzyılın başlarında Yüce Allah, mesajını göndererek insanın tarihine müdahalede bulunmuştur. Bu mesajın sahibi Allah, muhatabı birey olarak insan ve insanlığa bildirmek üzere görevlendirilen de Hz. Muhammed'dir. O'nun peygamberlik görevi ve sorumluluğu, Allah'ın gönderdiği mesajların hepsini eksiksiz olarak insanlara bildirmekten ibarettir.

İnsanlığa gönderilen bu mesajlara baktığımızda insanın yeryüzünde egemenliğini ve sorumluluğunu vurguladığını, sorunlarla baş etmesi için de aklını kullanması gerektiğini, yani kendi sorunlarını kendisinin çözeceğini ve kurtuluşu kendisinin sağlayacağını anımsatmaktadır.

* Bu yazı, Münih'te 19-20 Mayıs 2006 tarihlerinde yapılan "Din ve Devlet İlişkileri: Hıristiyanlık ve İslam'daki Teolojik Kökenleri" konulu sempozyuma tebliğ olarak sunulmuştur.

İnsan yeryüzünün egemeni bir varlıktır. Yüce Allah onu dünyaya görevli olarak göndermiştir. O hem egemenliğini istediği gibi kullanır hem de bu egemenliğini kullanma biçiminden Tanrı'ya karşı sorumludur. Bu nedenle, siyasi alan insana bırakılmıştır. Kur'an'da doğrudan siyasetle ilgili hükümlere yer verilmemiştir. Yani Kur'an hem insana gelmiş hem de siyaseti insana bırakmıştır.

Kur'an'ın önerdiği dünya görüşüne göre tarihi insan yapmaktadır. Zaten O'nun insandan iyiliği yapmasını ve kötülüğü yapmamasını istemesi de bu anlama gelir..

Kur'an'ın çok önem verdiği iman bireyseldir. İman bireysel olduğuna göre davranışlar da bireyseldir. Hesap vermek de bireyseldir. Hiçbir insan diğer bir insanın ne imanından, ne davranışından, ne de davranışın sonuçlarından sorumludur.

Siyaset ise, insanların birlikte yaşamak zorunda olmalarından doğan ve toplumun ortak çıkarlarını düzenleyen bir alandır. Yani siyasetin konusu toplumdur. Din ile siyasetin alanları farklı olduğuna göre bunların çatışmaları için görünürde bir neden yoktur.

Ancak siyasetçi, bireyi kabul etmediğinde ve bireysel alan ortadan kaldırıldığında dini bakışın yerini de siyasi bakış almış olur. Siyasetin doğası dinin içine taşınır. Bunun sonucu ise toplumsal sorunların çözümü için dinin adres durumuna gelmesi ve yöneticinin tekeline girmesidir.

Adı barış olan, barışı emreden, tüm insanlığı barışa çağıran¹ ve barışın daha hayırlı olduğunu bildiren², bir insanı haksız yere öldürenin tüm insanlığı ortadan kaldırmış kadar günah işlediğini açıklayan³ bir dinin mensupları barışa karşı olabilir mi? Daha da önemlisi siyaseti insana bırakan ve o konuda bir düzenlemesi olmayan bir din terörizm ile birlikte nasıl anılır. Aslında bütün bunların temelinde siyasetin, dinin yerine geçmesi bulunmaktadır. Müslüman insan bunun farkında bile değildir. Yapılması gereken ise dini siyasetin konusu olmaktan çıkarıp ilmin konusu yapmaktır. Dini, siyasetin istismarından kurtarmanın yolu ancak bu olabilir. Her şeyden önce Müslüman insanın, başkaları tarafından nasıl görüldüğünü bizzat kendisinin sorgulaması gerekmektedir.

İnsanın kurtuluşu, Yüce Allah'ın Kendisine verdiği yeryüzündeki görevini yerine getirmesidir. Yani ahlaki sorumluluğunu yerine getirerek olgunlaşması ve "insani kâmil" olmasıdır. Bu dünya görüşüne göre kurtuluş bir olumsuzluktan kurtulmak değil, iyiye, doğruya ve güzele doğru hareket etmektir. İnsanı önce günahkâr sayıp, sonra kurtarmaya çalışmaz. Her bir insan bizzat bir değerdir. Bir kişiliktir. Hiçbir kimse başkasının günahını yüklenmez. Her birey, görevini yerine getirip getirmediğinden Allah'a karşı sorumludur. Yani ahlaki sorumluluğumuz bireyseldir.

¹ Bakara, 208. Yunus, 25.

² Nisa, 128.

³ Maide, 32.

Bu nedenle söz konusu mesajların toplamı olan Kur'an insanoğluna bir uyarı, bir yardım, bir hatırlatma, bir rehberdir.

Kur'an'ın misyonu, aklın yerine geçmek değil, aklını kullanması gerektiğini insana hatırlatmaktır. O'nun insanın yerine geçerek olayları ve olguları belirlemek ve düzenlemek gibi bir niyeti yoktur. Yani Kur'an'ın misyonu özneyi eğitmek olup, nesneyi düzeltmek değildir. Bu nedenle her insan O'nun muhatabıdır. Kur'an'a dayanan din de bireyde başlar ve bireyde biter.

Hız. Muhammed'in iki görevi vardı. Birinci görevi, Allah'ın gönderdiği mesajları olduğu gibi insanlara bildirmektir (Tebliğ). İkinci görevi ise her insan için geçerli olan, kendi zaman ve koşullarına göre bu mesajların rehberliği doğrultusunda hareket etmektir. Bu iki görev yalnız peygamberde birleşmektedir. Bu nokta çok önemlidir. Daha sonraki Müslüman nesiller, bu ayrımı yapamadıkları için, peygamberin ikinci görevini de birinci görev gibi kabul ederek uygulamayı da mesaja dahil etmişler ve Yüce Allah'ın elçisini bizden yani insanlardan birini seçmesini anlamsız kılmışlardır. Çünkü beşeri bir alan olan uygulama da mesajın parçası haline gelmiştir.

Hız. Peygamberden sonra Müslüman nesiller iki konuda, hareket noktalarını yanlış oluşturmuşlardır. Bunlardan biri, peygamberin dinin içindeki konumu, diğeri ise din-siyaset ilişkisidir. Bu ilişki, Peygamberin vefatı ile başlayıp günümüze kadar devam etmiş ve siyasi krize dönüşmüştür. Bu krizin doğrudan dinle bir ilişkisi yoktur. Ancak söz konusu siyasi kriz, dini ve dini düşüncüyü de etkilemiştir. Bugün Müslüman dünyanın en büyük ve en köklü sorunu siyasettir. Bu nedenle sorunun nasıl başladığını tespit etmek önem arz etmektedir.

Dinsel mesajın anlaşılmasında, bu mesajın ortaya çıktığı toplumun kültür düzeyi çok önemlidir. Kur'an'ın ilk muhatabı olan Arap toplumunun dini ve siyasi kültürüne bir göz atmak gerekir. Bir toplumun siyasi oluşumu, o toplumun yaşadığı tarihsel bir sürecin sonucunda ortaya çıkar⁴. Bu nedenle siyasi kültür uzun bir süreçte oluşur.

Cahiliye döneminde Arap topluluklarının kendilerine özgü siyasi kültürleri ve siyaset anlayışları vardı. Bu siyasi kültür ise kabile esasına dayanıyordu. Arabın en fazla sadakat duyduğu şey kabilesi idi. Bu nedenle siyasi gücün kaynağı kabile olduğundan, bu güç kabile sınırlarını aşamazdı. Bir kabilenin siyasi deneyimi, diğerlerinden daha üstün değildi. Hicaz bölgesinde bulunan kabilelerin birçoğunun belli yerleşik yerleri yoktu. Savaşta yenilen başka yere göç ederdi. Bu yüzden yenenin, yenilenin yerini istila ederek genişleme ve büyüme olanağı bulunmuyordu. Araplardaki bu yapı, onların büyük devlet kurmasını da engellemiştir⁵.

⁴ Okandan, Amme Hukuk, 32.

⁵ Belâzûrî , Ensabu'l-Eşraf, 5/100. Taberi, Tarih, 2/487. İbn Kesir, el-Bidaye, 6/318. Salim, Tarihu'd Devleti'l-Arabiyye, 2/18-39. Ali, Tarihu'l-Arab Kable'l-İslam, 1/370-371. Hamidullah, İlk İslam Devleti, 10.

Her kabilenin kendi yaşlılarından oluşan bir meclisi vardı. Bu meclisin başına aralarından seçtikleri kişiyi geçirirlerdi. Ancak bu kişinin otoritesi de sınırlıydı. Cahiliye Arapları riyasetle veraseti de kabul etmezlerdi⁶

İslam öncesi dönemde Mekke’de yerleşik olan Kureyş Kabilesine bağlı boylar Mekke Site Devletini kurmuşlardı. Hz. Muhammed’in peygamberliğini ilan ettiği sırada bu site devletini, Kureyş’e bağlı boyların önderlerinden oluşan 10 kişilik bir kurul yönetiyordu.⁷ Söz konusu devletin birliği, siyasi ideallerden daha çok ticari çıkarılara dayanıyordu. Bu devlette merkezini Kabe’nin teşkil ettiği dini, siyasi ve ticari yapı birbirine bağlı ve içice idi. Bu dönemde din, siyaset ayrımı da yoktu.

M.S. 610 yılının Ramazan Ayında Yüce Allah, ilk vahyi Hz. Muhammed’e gönderdi ve kendisini elçi seçtiğini bildirdi. Üç yıl süren hazırlık aşamasından sonra⁸, Hz. Peygamber, önce yakınlarından başlamak üzere⁹ Mekkelileri İslam’a davet etti. Başlangıçta bu davetin siyasi bir iddiası yoktu. Onun çağrısına karşı çıkanlar, Peygamberin amacının siyasi olduğu kanaatini taşıyorlardı. Doğrusu davet siyasi değildi ama siyasi sonuçlarının olacağını karşı çıkanlar saptamakta gecikmediler. Bu nedenle, Kureyş ileri gelenleri, söz konusu çağrıyı ortadan kaldırmannın yollarını aramaya başladılar.

Kureyş liderleri, Hz. Muhammed’e çağrısından vazgeçmesi karşılığında siyasi ve ekonomik önerilerde bulundular. Hz. Muhammed, onların cazip tekliflerini reddetti¹⁰. Bunun üzerine Kureyş önderleri, Peygambere ve onun yandaşlarına karşı sindirme, bezdirme ve tecrit gibi yöntemlere başvurdular. Bu durum karşısında Hz. Muhammed, peygamberlik görevini daha rahat yerine getirebileceği bir yer aramaya başladı. O, bu amaçla Taif’e gitti. Orada çok kötü karşılandı. Taif dönüşü umutsuzluğa bile kapıldı¹¹. Bir süre sonra hacc yapmak için Mekke’ye gelen Medineliler ile gizlice görüştü¹². Bu görüşmelere devam edildi. Medineliler, Hz. Muhammed’i Medine’ye davet ettiler. O da bu daveti kabul etti.¹³

Hız. Muhammed, Mekke döneminde, getirdiği mesajın, Yahudi ve Hıristiyanlara da gelen mesajların devamı niteliğinde olduğunu bildiğinden, ehl-i kitapla ilişkileri sıcak tutmuş ve onları kendine yakın bulmuştu. Zaten kendisi siyasi iddiası olmayan, sadece Muhammed’in Allah’ın elçisi olduğuna inananlardan oluşan bir dini

⁶ Salim, Tarihu’d Devlet, 2/20. Watt, İslamic Political Thought, 20.

⁷ Hamidullah, İslam Peygamberi, 2/126.

⁸ Bu hazırlık sürecine, yani Hz. Muhammed’in Allah’ın elçisi olduğunun bilincine varması sürecine Fetret dönemi diyoruz. İbn İshak, Siret, 3/126.

⁹ Şuara, 214-215. Hicr,94. Bkz. İbn Sa’d, Tabakat, 1/199-200.

¹⁰ İbn Hişam, Siret, 1/240-263. Taberi, Tarih, 2/218-220. İbn Hanbel, Müsned, 1/362.

¹¹ İbn Sa’d, Tabakat 1/212.

¹² İbn İshak, Siret, 2/84.

¹³ Buhari, Sahih, 4/252-260. İbn Sa’d, Tabakat, 1/224-237.

topluluk kurmuştu. Doğrusu, daha sonra Medine’de oluşan siyasi topluluğun çekirdeğini de bu dini grup oluşturmuştur.

M.S. 622 yılında Hz. Muhammed ve Onun Mekke’de oluşturduğu dinsel topluluğun büyük çoğunluğu Medine’ye¹⁴ hicret ettiler¹⁵. Medineliler misafirlerini büyük bir coşkuyla karşıladılar. Hz Muhammed’i Hazreç ve Evs kabilelerine mensup insanların önemli bir kısmı Allah’ın elçisi olarak bağırlarına bastılar¹⁶.

Medine’nin siyasi, iktisadi ve sosyal yapısı Mekke’den çok farklıydı. Aslında bu farklılık, Hz. Peygamber için Medine’yi uygun duruma getirmişti. Medine’de Evs ve Hazreç kabileleri ve onların boyları ile üç büyük Yahudi kabilesi ve onların kolları bulunmaktaydı¹⁷. Mekke’nin aksine Medine’de bir site devleti de yoktu. Peygamber’e siyasi endişe ile direnecek bir yapının olmayışı, dini mesajın duyurulması açasından oldukça önemliydi. Zaten Medine’de yerleşik olan Evs ve Hazreç kabileleri birbirleri ile savaşıyorlardı. Aralarında en son savaş Buas Günün de olmuş, Evs azınlık olmasına karşın Yahudilerin de desteği ile Hazreç’i yenmiřti¹⁸.

Medine’nin siyasi ve sosyal bölünmüşlüğüne son vermek için Hz. Muhammed harekete geçti. Onun burada yaptığı ilk siyasi eylem, Medine’de yaşayanları bir anayasa etrafında toplamak oldu¹⁹. Dünyanın, bilinen bu ilk yazılı anayasası üç toplumsal tabana dayanıyordu.

- 1) Muhacir olarak isimlendirilen Mekke’deki dinsel topluluk,
- 2) Ensar olarak isimlendirilen Evs ve Hazreç kabileleri,
- 3) Yahudi Kabileleri; Ben Nadir, Beni Kureyza ve Beni Kaynuka.

Müslüman olmayan Yahudilerin de siyasi sisteme katılmaları ile Hz. Muhammed yalnız Müslümanların değil, Yahudilerin de siyasi lideri olmuştu. Böylece Hz. Peygamberin oluşturduğu dini yapıdan, onun oluşturduğu siyasi düzen daha çok alana yayılmıştı. Artık peygamber olan Hz. Muhammed’de siyasi sürece dahil olmuştu. Böylece Hz Peygamberin dinsel misyonu ile siyasi misyonu içice girdi.

Hz. Muhammed Medine’de kabileler konfederasyonuna dayalı bir yönetim modeli kurdu ve herkesten kabul edilen anayasanın gereklerine uymalarını istiyordu. O, bir devlet başkanı gibi hareket etmekten daha çok bir peygamber gibi davranıyordu. Onun asıl işi, peygamberlik görevini yerine getirmektir.

¹⁴ Medine’nin adı Yesrib idi. Hicretten sonra Peygamber şehri anlamında “ Medinetu’r-Resül” olarak adlandırıldı.

¹⁵ Buhari, Sahih 4/252-260. İbn Sa’d, Tabakat, 1/224-237.

¹⁶ Kur’an, bu insanlara “Ensar” adını vermiştir. Bkz: Tevbe, 100 ve 117.

¹⁷ İbn Sa’d, Tabakat, 1/217-224. 2/28-77.

¹⁸ Esmâi, Tarihu’l-Arap, 99. İbn Hişam, Siret, 2/204-205. Buhari, Sahih, 3/156. 4/160. 5/58. Taberi, Tarih, 2/267.

İbn Kesir, el-Bidaye, 4/161-162. İbn Esir, el-Kâmil, 2/224.

¹⁹ İbn Hişam, Siret, 2/147-150. Watt, Muhammed at Medina, 221-225.

Hz. Muhammed (s.a.s.) Medine Müslüman devletinin başında 10 yıl bulundu. Devleti de mesajı bildirmede bir araç olarak kullandı. 10 yıl içinde Arap Yarımadası hem Müslüman oldu hem de bu devletin egemenliği altına girdi. Söz konusu yarımada iki milyon altı yüz bin km² olup, bugün bu topraklarda 7 tane devlet bulunmaktadır²⁰.

Hz. Muhammed'in, bir insan olarak devlet kurması ve yönetmesi daha sonraki nesillerce çok farklı algılamalara sebep olmuştur.

M.S. 632 yılının sefer ayında Hz. Muhammed hastalandı²¹. Onun hasta yatığı yaklaşık on beş gün içinde siyasi açıdan önemli gruplaşmalar oldu. Onun peygamberlik görevini kimsenin ele geçirmesine imkan yoktu. Ele geçirilebilecek makam ise devlet başkanlığı makamı idi. Bu hastalık esnasında, devletin başına kimin geçeceği konusunda hazırlık yapan en azından üç grubun oluştuğu tarih kitaplarının satır aralarında görülmektedir²².

a) Hilafet makamını, Haşimoğullarına kaptırmamak için bir araya gelen Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Ebu Ubeyde grubu.

b) Peygamber, Haşimoğullarından olduğu için devlet başkanlığını onun mirası olarak gören ve bu mirasın da kendilerinin olduğunu kabul eden Hz. Ali ve Hz. Abbas grubu

c) Hz. Muhammed'i Medine'ye davet eden ve devletin belkemiğini oluşturan Ensar grubu

M.S. 632 yılının Haziran ayının bir pazartesi günü Hz. Muhammed öldü²³. Müslümanlar yalnız peygamberlerini değil, aynı zamanda devlet başkanlarını da kaybetmişlerdi. Böylece Müslümanlarda ilk siyasi kriz de başladı.

Hz. Muhammed'in ölüm haberi duyulur duyulmaz Ensar, Medine Devletinin başına kendilerinden birini seçmek için Beni Saide Gölgeğinde toplandı. En güçlü aday ise Hazreç Kabilesinin Reisi Sa'd b. Ubade idi²⁴. Ensar'ın halife seçmek için toplandığını haber alan Hz. Ebu Bekir, Ömer ve Ebu Ubeyde en kısa zamanda Beni Saide'ye geldiler. Onların gelişi ile devlet başkanlığı seçiminin doğrultusu değişti.

²⁰ Ana Britannica, 2/213. Arap Yarımadasında bulunan devletler şunlardır: Suudi Arabistan, Bahreyn, Kuveyt, Umman, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Birleşik Yemen Arap Cumhuriyeti

²¹ İbn Sa'd, Tabakat, 2/206-272. İbn Hişam, Siret, 4/301. Buharî, Sahih, 8/145. Müslim, Sahih, 2/1857. İbn Hanbel, Müsned, 6/96. Taberi, Tarih, 2/436-439.

²² İbn Sa'd, 3/182. Makrizî, en-Niza, 34. Taberi, Tarih 2/455.

²³ İbn Sa'd, 2/266-272. İbn Hişam, Siret, 4/305-306. Taberî, Tarih, 2/442. Buharî, Sahih, 4/194. Şehristanî, el-Milel, 1/19.

²⁴ İbn. Sa'd, Tabakat, 3/182. Taberî, Tarih, 2/455. İbn Esir, el-Kamil, 2/220. Naşü'l-Ekber, Mesailu'l-İmam, 12.

Bu toplantıya katılan muhacirlerin ileri gelenlerinden Hz. Ebu Bekir, bir konuşma yaparak özetle řu delilleri ileri sürdü:

a) Biz, sizden önce Müslüman olduk.

b) Biz muhacirler peygamberin aşiretindeniz. Onun mirası, onun aşireti olan Kureyş'e kalmalıdır.

c) Araplar, Kureyş'ten başkasının halifeliğini tanımazlar²⁵.

Beni Saide'de Hz. Ebu Bekir'in ileri sürdüğü gerekçeler İslam öncesi Arap kabilecilik zihniyetini yansıtıyordu. Görülüyor ki Hz. Ebu Bekir, dini olmayan, Arap geleneğini önceleyen siyasal ve sosyal deliller kullanmıştı²⁶.

Ensar arasındaki çekişmeyi de değerlendiren Hz. Ebu Bekir ve arkadaşları, Hz. Ebu Bekir'in halife olması konusunda Ensar'ın çoğunluğunun desteğini aldılar. Hz. Ebu Bekir, halife seçildi²⁷.

Beni Saide ile kurulan bu hilafet modeli, Arap siyasi kültürü doğrultusunda kurulmuş ve sonraki nesillerce İslamlaştırılmıştır²⁸. Aslında Beni Saide'de Hz. Ebu Bekir'in halife seçilmesi, Ensar arasında çıkabilecek siyasi sürtüşmeyi önlemiş ve Kureyş'in iki büyük kabilesi Beni Ümeyye ile Beni Haşim arasındakini de ertelemiştir.

Siyasi anlamda din istismarı ilk defa Beni Saide hadisesi ile başlamış ve git-tikçe yoğunlaşmıştır. Bu nedenle, söz konusu hadise siyasi ve dini tarihte çok önemlidir. Hz. Muhammed'in aşiretinden olanın devletin başına geçmesi gerektiği yolundaki görüşü Kur'an'ın ilkeleri ile bağdaştırmaya imkan yoktu. Yapılması gereken, din için delil olabilecek başka kaynaklar bulmaktı. Başlangıçta biraz zorlanılsa da daha sonra bu kaynaklar da bulundu. Sünnet ve İcma kavramları söz konusu ihtiyaçtan doğdu ve dinde delil oldular. Beni Saide toplantısında devlet başkanlığını ele geçiren Kureyş Aristokrasisi, yönetmenin Kureyş kavmine ait bir hak olduğunu Hz. Peygambere dayandırılan haberlerle teyit ettirdiler²⁹.

Kur'an'ın ortaya koyduğu dünya görüşüne göre; peygamberin aşiretinden olmanın kişiye bir ayrıcalık sağlaması söz konusu olamaz. Aşiretinden olmak bir yana, Peygamberin oğlu olmanın, kızı olmanın, amcası olmanın da bir imtiyazı yoktur.

²⁵ İbn Kuteybe, Uyunu'l-Ahbar, 2/233-234. Minkarî, Vak'atu Sıffin, 201.

²⁶ Ya'kubî, Tarih, 2/102-103.

²⁷ İbn Hişam, Siret, 4/308-312. İbn Sa'd, Tabakat, 3/186. İbn Kuteybe, el-Maarif, 74. Mes'udî, Murucu'z-Zeheb, 2/304. Buharî, Sahih, 4/194. İbn Hanbel, Müsned, 1/156. İbn Abdi Rabbihi, İkdu'l-Ferîd, 4/258-260.

²⁸ Taha Hüseyin, Fitne, 1/232. Abdurrazık, İslamiyet, 22.

²⁹ Buharî, Sahih, 4/154. Müslim, Sahih, 2/1451-1452. İbn Hanbel, Müsned, 1/5-10, 2/243-261, 3/129-183, 4/421. Eř'arî, Makalat, 1/41. Bakıllanî, et-Temhid, 182. Bağdadî, Usulu'd-Din, 275-276. Gazalî, İtikatta Orta Yol, 178. İbn Teymiyye, Minhac, 4/226. Taberi, Tarih, 2/444. İbn Kesir, el-Bidaye, 5/247. İbn Abdi Rabbihi, İkdu'l-Ferid, 3/320.

İslam kardeşliği kan bağına değil, ortak değerleri benimseme temeline dayanır. Kavmiyetçilik, ırkçılık Kur'an'ın getirdiği dine çok yabancı şeylerdir³⁰.

Müslüman devletin başına getirilen Hz. Ebu Bekir'e "Halifetu'r-Rasûl" unvanı verildi³¹. Devletin başına gelen kişiyi, peygamberin vekili olarak görmek önemli teolojik sorunlara yol açtı. Vekilini peygamberin tayin etmesi gerektiği tezinden hareketle, devletin başına Hz. Muhammed'in kimi tayin etmiş olabileceği yolunda teoriler geliştirildi. Tarih geriye doğru işletilerek, peygamberin bizzat kendi vekilini seçtiği yolunda görüşler doğdu³². Bunun sonucu olarak da siyaset dinselleştirildi. İslam dininde yönetici belirlemesinden daha önemli bir iş olmadığı ileri sürülerek, yöneticiyi de tıpkı peygamber gibi Allah'ın seçtiği görüşü doğdu. Artık devletin başına geçecek kişiyi belirlemek siyasi bir ihtiyaç olmaktan çıkıp, dinsel bir zorunluluk oldu³³.

Beni Saide'de Hilafet makamını Hz. Ebu Bekir ile ele geçiren Kureyş aristokrasisi devlet başkanlığı işini tehlikeye atmamak için vasiyet sistemini devreye koydu. Bu dönemde Kureyş aristokrasisi İslam aristokrasisi oldu. Hz. Ebu Bekir, kendinden sonrası için Hz. Ömer'in halife olmasını vasiyet etti³⁴.

Hz. Ömer, 10 yılı aşkın bir süre devleti yönetti. Ülkenin sınırları çok genişledi. O, henüz nedenini tespit edemediğimiz bir terör eylemi sonucu yaralandı ve bu yaranın neticesinde öldü. Hz. Ömer de, aralarından birini halife seçmeleri için, Kureyş aristokratlarından altı kişiyi tayin etti³⁵. Bu altı kişinin içinde ne Ensar'dan ne de Kureyş'in dışından bir kişi vardı. Hz. Ömer'in bu tercihi, Müslümanları yönetmenin Kureyş'e ait bir hak olduğunu tescil ediyordu. Toplumun önemli ve büyük bir kesimi siyasetten uzaklaştırılmıştı.

Hz. Ömer'in şurası, M.S. 645 yılında (Hicretin 24. yılı) 70 yaşın üstündeki bir kişiyi, Hz. Osman'ı devletin başına getirdi. Yeni halifenin uygulamaları Müslüman halk tarafından beğenilmedi. Değişik vilayetlerde halk, halifenin görevden çekilmesi

³⁰ Hucurat, 10 ve 13. Al-i İmran, 68, 139. Hûd, 45-46. Bakara, 124. İbn Hazm, el-Fasl, 4/152.

³¹ İbn Sa'd, Tabakat, 3/183. İbn Hanbel, Müsned, 1/10-11, 5/50,404.

³² İbn Sa'd, Tabakat, 2/215-263. İbn Hişam, Siret, 4/301-304. Taberî, Tarih, 2/436-439. İbn Kesir, el-Bidaye, 5/227. İbn Esir, el-Kamil, 2/217. Malati, et-Tenbih, 164. Buharî, Sahih, 8/145, 5/137. Müslim, Sahih, 2/1857. İbn Hanbel, Müsned, 6/96.

³³ Kummî, Kitabu'l-Makalat, 16. Şehristanî, el-Milel, 1/278-324. Razi, Usulu'd-Din, 141. Hasanî, Ta'rifu's-Şia, 21. Tritton, İslam Kelamı, 23.

³⁴ İbn Sa'd, Tabakat, 3/274. Taberî, Tarih, 2/621. İbn Esir, el-Kamil, 2/292. Suyuti, Tarihu'l-Hulefâ, 77. Maverdî, Ahkamu's-Sultan, 111. Tirmizi, Sünen, 4/503. İbn Hanbel, 1/114-128.

³⁵ İbn Sa'd, Tabakat, 3/338-339. Belâzuri, Ensab, 5/18. Taberî, Tarih, 3/293-294. İbn Esir, el-Kamil, 3/35. İbn Abdi Rabbihî, İkdu'l-Ferîd, 4/274. Müslim, Sahih, 1/396.

için gösteriler yaptı. Halife, halkın talebinin dikkate alınması gerektiği kanaatinde olmadığından, makamında kalmakta direndi. Çeşitli vilayetlerden isyancılar başkent Medine'ye gelerek Hz. Osman'ı görevden uzaklaştırmak için kuşattılar. Bu kuşatma elli gün sürdü. Kuşatmaya rağmen hilafetten ayrılmayı kabul etmeyen Hz. Osman M.S. 656 yılında (Hicretin 35. yılı) halifenin tebası Müslüman asilerce öldürüldü³⁶.

Hz. Osman'ın, yönettiği Müslümanlarca katledilmesinin gerisinde de Beni Saide'de kurulan siyasal sistem bulunmaktadır. Bu sistem Ensar'ı siyasetten dışlamış ve siyasetin Kureyş'in sorunu olduğunu zihinlere yerleştirmişti. Bu nedenle Medine halkının çoğunluğunu oluşturan Ensar, halifeye sahip çıkmamış, onların gözü önünde Müslümanların halifesi katledilmiştir.

Hz. Osman'ın öldürülmesinden sonra Kureyş aristokratları birbirine düştüler. Bunlar, halifenin yönetiminden rahatsız olan halkın, gerek aktif ve gerekse pasif olarak direnmesi sonucu devletin başından uzaklaştırılmasını doğru değerlendiremediler. Beni Ümeyye, Hz. Osman'ın öldürülmesinden, yeni halife seçilen Hz. Ali'yi sorumlu tuttu. şam Eyaleti valisi Muaviye isyan ederek, Hz. Ali'nin hilafetten ayrılmasını istedi. Müslümanlar arasında önderliklerini Kureyş aristokratlarının yaptığı Cemel ve Sıffın iç savaşları oldu. Beni Saide ile başlayan siyasi kriz derinleşti. Bu savaşlar sonucunda Vali Muaviye, Halife Hz. Ali'yi bertaraf ederek M.S. 661 yılında görünürde siyasi birliği sađladı³⁷.

Beni Saide ile başlayan ve gittikçe derinleşen siyasi krizin dinsel alana da taşınmış olması, dinsel düşünceyi de siyasallaştırdı. İtaat, biat, şura, ulu'l-Emr, kader, cihad gibi Kur'anî kavramlar, siyasi koşullar doğrultusunda yorumlandı ve siyasal terimlere dönüştürüldü.

Bir kısım Müslümanlar, Yüce Allah'ın yöneticiyi belirlediğini ileri sürerken, bazıları da yöneticinin uyması gereken kuralları Tanrı'nın belirlediğini iddia etmişlerdir. Aslında bu yanılgıların arkasında Beni Saide ile kurulan siyasal sistemin, dinsel alanı da ele geçirmesi yatmaktadır.

Hz. Muhammed'in devlet başkanlığı döneminde siyaset dinin kontrolünde idi. Ondan sonra ise din siyasetin kontrolüne girmiş ve henüz siyasetten kurtulamamıştır. Bana göre yakın bir gelecekte kurtulma şansı da yoktur.

Hz. Muhammed'in vefatı, Müslümanlar için Hz. Muhammed'e vahiy gelmesi kadar önemli olmuştur. Onun ölümlü ile Müslüman tarihinde yeni bir dönem başlamıştır. Ümmetin istikameti bu yeni dönemde sarsılmıştır. Beni Saide ile kurulan

³⁶ Belâzurî, Ensab, 5/85-91. Taberî, Tarih, 3/438-443. İbn Sa'd, Tabakat, 3/31-79. İbn Esir, el-Kamil, 3/90-91. Mes'udî, Murûç, 2/355. İbn Kuteybe, el-Maarif , 85. Bakıllanî, et-Temhid, 179-186.

³⁷ İbn Sa'd, Tabakat, 3/37. Taberî, Tarih, 4/111-116. Mes'udî, Murûç, 2/425. İbn Esir, el-Kamil, 3/203. İbn Abdi Rabbihi, Ikdu'l-Ferid, 4/87. Ya'kubî, Tarih, 2/192. Büyük İslam Tarihi, 2/21.

sistemin sorgulanmasını önlemek için, bu neslin en hayırlı nesil olduğu yolunda haberler üretilmiştir³⁸. Söz konusu altın nesil, Müslüman tarihinin bir parçası olacak yerde İslam Dininin bir parçası olmuştur.

İslam Dininin biricik kaynağı Kur'an-ı Kerim iken, daha sonra Sünnet, İcma, Kıyas gibi kaynaklar ilave edilerek, Kur'an kaynaklardan biri durumuna düşürülmüştür. Bu çok önemli teolojik bir sorundur. Söz konusu durum bilim çevrelerinde bile sorgulanmamaktadır. İlk nesillerin Kur'an'a muhataplığının sonraki nesillerin önüne geçirilmesinin de teolojik bir tutarlılığı yoktur. Kur'an'a göre, Hz. Muhammed'in sorumluluğu bile Kur'an'ı insanlara bildirmekten ibarettir³⁹. Kısaca Hz. Muhammed'in vefatı ile başlayan siyasal kriz, tarihsel süreçte çözüme kavuşturulamamış ve Müslümanlar henüz peygambersiz hayata intibak edememişlerdir.

³⁸ Buharî, Sahih, 4/188-189. Tirmizi, Sünen, 4/503. İbn Hanbel, Müsned, 4/283.

³⁹ Nahl, 35. Nur, 54. Ankebut, 18. Yasin, 17. Şura, 6, 48. Tegabun, 12 ... gibi